

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 351.745

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-7>

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ

Вітвіцька Наталія Володимирівна,
старший лейтенант поліції,
ад'юнкт кафедри поліцейського права,
Національна академія внутрішніх справ,
площа Солом'янська, 1, Київ, 03035, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5609-0955>

***Анотація.** Поліцейський офіцер є повноправним представником своєї громади (який бере на себе частину фінансування його роботи) та безпосередньо звітує не тільки перед своїм керівництвом, а також й перед своєю громадою.*

Поліцейські виконують покладені на них обов'язки відповідно до Конституції України та також інших чинних Законів України. Інститут юридичної відповідальності поліцейського офіцера громади не даремно є невід'ємним складовим елементом правового статусу такого службовця, оскільки неухильне дотримання, зміцнення державної, службової дисципліни і законності під час виконання посадових обов'язків є одним із найважливіших завдань працівників органів внутрішніх справ.

Особливістю правопорушень, що вчиняються офіцером поліції, є наявність підвищеної небезпеки, оскільки при цьому безпосередньо зачіпаються інтереси держави, правопорядок, також права та свободи громадян, а отже, мають супроводжуватися підвищеною мірою юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність суб'єктів, які забезпечують кадровий потенціал поліцейських офіцерів громади, є складним і важливим аспектом правового регулювання. Цей особливий правовий статус виникає в момент прийому на службу працівників і є спрямованим на забезпечення виконання ними службових та трудових обов'язків, а також дотримання встановлених правових обмежень.

Відповідальність суб'єктів є необхідним елементом системи регулювання діяльності правоохоронців. Вона інтегрує всі інші аспекти правового статусу цих працівників і встановлює наявність можливих порушень у процесі виконання ними службових обов'язків.

Поліцейський офіцер громади, так само як і інший працівник правоохоронного органу, може бути притягнутий до різних видів юридичної відповідальності, включаючи кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. Проте важливо враховувати, що є особливості щодо застосування адміністративних стягнень у відношенні поліцейських офіцерів громади, які передбачені чинним законодавством. Наприклад, деякі види адміністративних санкцій, такі як громадські роботи, виправні роботи та адміністративний арешт, можуть бути заборонені щодо них.

Цей особливий підхід до юридичної відповідальності поліцейських офіцерів відображає важливість забезпечення відповідального та ефективного виконання ними своїх обов'язків у сфері збереження правопорядку та безпеки громади.

***Ключові слова:** поліцейський офіцер громади, поліцейський, відповідальність, юридична відповідальність, громада, офіцер громади, територіальна громада.*

Vitvitska Nataliia. Legal responsibility of the community police officer

***Abstract.** A police officer is a full-fledged representative of his community (which takes over part of the funding of his work), and reports directly not only to his superiors, but also to his community.*

Police officers perform the rights and duties assigned to them in accordance with the Constitution of Ukraine and other current laws of Ukraine. It is not for nothing that the institution of legal responsibility of a community police officer is an integral component of the legal status of such an officer, since strict observance and strengthening of

state, official discipline and legality during the performance of official duties is one of the most important tasks of internal affairs officers.

The peculiarity of offenses committed by a police officer is the presence of increased danger, since the interests of the state, law and order, as well as the rights and freedoms of citizens are directly affected, and therefore should be accompanied by an increased degree of legal responsibility.

The legal responsibility of entities that provide personnel potential of community police officers is a complex and important aspect of legal regulation. This special legal status arises at the time of hiring employees and is aimed at ensuring that they fulfill their official and labor duties, as well as comply with established legal restrictions.

The responsibility of subjects is a necessary element of the system of regulation of law enforcement activities. It integrates all other aspects of the legal status of these employees and establishes the presence of possible violations in the process of performing their official duties.

A community police officer, like any other law enforcement officer, may be subject to various types of legal liability, including criminal, administrative, civil and disciplinary liability. However, it is important to take into account that there are specifics regarding the application of administrative sanctions in relation to community police officers, which are provided for by the current legislation. For example, some types of administrative sanctions, such as community service, correctional work and administrative arrest, may be prohibited in relation to them.

This particular approach to the legal responsibility of police officers reflects the importance of ensuring that they perform their duties responsibly and effectively in the area of maintaining law and order and community safety.

Key words: community police officer, police officer, responsibility, legal responsibility, community, community officer, territorial community.

Вступ. Тема юридичної відповідальності поліцейського офіцера громади знаходиться на початковій стадії дослідження серед науковців і пов'язано це з тим, що дана тематика є досить новітньою і знаходиться на стадії становлення.

Поліцейський офіцер громади, як і кожен представник правоохоронного органу, зобов'язаний дотримуватися високих стандартів юридичної дисципліни та етики. У рамках законодавства України, зокрема в частині 1 статті 19 Закону про Національну поліцію, передбачено можливість притягнення поліцейського до різних видів юридичної відповідальності, включаючи адміністративну, дисциплінарну, кримінальну, цивільно-правову та матеріальну.

Зокрема, відповідно до частини 2 статті 28 цього Закону, наголошується на тому, що поліцейського може бути притягнуто особисто до відповідальності, і ця відповідальність може стосуватися дисциплінарного, адміністративного та кримінального характеру за будь-які дії, що призводять до порушень прав і свобод людини, особливо в контексті обробки інформації.

Ця система юридичної відповідальності має на меті забезпечити високий рівень професійності та відповідальності поліцейських, а також захист прав і свобод громадян. Усі

ці заходи спрямовані на збереження законності та довіри громадян до правоохоронних органів.

Незважаючи на новітність напрямку дослідження, все ж знайшлися науковці, котрі вивчали питання юридичної відповідальності поліцейського офіцера громади, зокрема Н.В. Медведенко, О.А. Падалка та інші.

Матеріал та методи. Під час написання статі було використано ряд загально-наукових методів дослідження, а саме: аналіз, синтез, зіставлення, порівняння. Даний підхід дозволяє здійснити всебічний комплексний аналіз предмета дослідження

Результати. Адміністративна відповідальність поліцейського офіцера громади є важливим аспектом його службової діяльності. Вона включає в себе можливість застосування адміністративних санкцій у відношенні цього працівника поліції у випадках, коли він порушує свої службові обов'язки і вчиняє дії, які за законом вважаються адміністративними правопорушеннями.

Для того щоб притягнути поліцейського до адміністративної відповідальності, декілька важливих підстав мають бути наявні: правові, фактичні та процедурні підстави.

Правова підстава передбачає існування конкретних правових норм, які визначають певні дії як адміністративні правопорушення і

встановлюють санкції за їх вчинення. Іншими словами, повинні існувати правила, які поліцейський порушив.

Фактична підстава являє собою конкретні дії поліцейського, які порушують встановлені законодавством норми та завдають шкоду суспільним відносинам, охороняються адміністративно-правовими актами. Іншими словами, має бути доказ, що поліцейський справді вчинив адміністративне правопорушення.

Процедурна підстава означає наявність процедур, встановлених законом, які визначають порядок притягнення правопорушника до відповідальності шляхом накладення одного з визначених законом адміністративних стягнень за конкретне адміністративне правопорушення.

Адміністративна відповідальність поліцейського має значний соціальний важливість, оскільки вона спрямована на забезпечення дисципліни та відповідальності в правоохоронних органах. Важливо відзначити, що всі ці підстави мають бути наявними для того, щоб притягнути поліцейського до адміністративної відповідальності, і це повинно відбуватися відповідно до встановленого законом порядку.

Законодавство України чітко регулює адміністративну відповідальність поліцейських, враховуючи специфіку їхньої роботи та службового статусу, і це сприяє забезпеченню законності та довіри до правоохоронних органів в країні [1].

Як бачимо, вищевказана норма визначає перелік адміністративних проступків, за вчинення яких поліцейського офіцера громади може бути притягнуто до адміністративної відповідальності, згідно з правилами вищевказаного Кодексу. Так, на загальних підставах поліцейський нестиме адміністративне стягнення особисто за статтями: 42, 85, 140, 1724–1729, 182, 1841, 1856, 1858, 1955, 2122 та 2125 КУпАП.

У випадку порушення поліцейським офіцером громади митних правил та вчинення правопорушень, передбачених главою 68 Митного кодексу України, питання щодо адміністративної відповідальності регулюються вищевказаним Кодексом [3].

Адміністративна відповідальність для поліцейського офіцера громади, як і для всіх працівників поліції загалом, має свої особливості. Чинне законодавство встановлює обмеження на використання деяких видів адміністративних стягнень, таких як громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт, у відношенні цих суб'єктів.

Така норма є логічною та доцільною, оскільки застосування цих видів стягнень до поліцейського офіцера, який переважно працює віддалено від обласних або районних центрів у селах чи селищах, могло б суттєво ускладнити його можливість виконувати свої службові обов'язки та негативно вплинуло б на якість надання поліцейських послуг громаді.

Дисциплінарна відповідальність є однією з найпоширеніших форм юридичної відповідальності, до якої часто притягуються працівники поліції. Це може пояснюватися тим, що процедура накладення дисциплінарного стягнення є спрощеною порівняно з іншими видами відповідальності, і вона регулюється внутрішніми правилами та нормами поліцейського підрозділу.

Застосування дисциплінарної відповідальності передбачає проведення дисциплінарного провадження, яке є регламентованою правовою процедурою, спрямованою на встановлення підстав та прийняття рішень щодо застосування дисциплінарних заходів впливу до поліцейських. Дисциплінарне провадження передбачає детальну обізнаність та оперативність уповноважених осіб, які ухвалюють рішення щодо застосування цих заходів.

Усі ці аспекти відображають важливість забезпечення дисципліни та відповідальності серед поліцейських та сприяють зміцненню довіри громадян до правоохоронних органів. Важливою є також внутрішня система контролю і відповідальності в поліції для забезпечення законності та ефективності їхньої роботи [2, с. 910].

Питання дисциплінарної відповідальності поліцейського офіцера громади включає ряд особливостей, які визначає О.А. Падалка:

1. Дисциплінарна відповідальність поліцейських регламентується окремими нормами, які встановлені спеціальними нормативно-правовими актами. Це свідчить про унікальний характер цієї відповідальності та її специфіку у сфері правоохоронної діяльності.

2. Поліцейські можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності за порушення не лише правових норм, але й морально-етичних правил поведінки. Це вказує на важливість збереження високих стандартів поведінки та етики серед службовців поліції.

3. Оскільки функції поліцейських включають в себе різноманітні обов'язки та завдання, заходи дисциплінарного впливу повинні бути специфічними та відповідати характеру цих обов'язків. Це допомагає забезпечити ефективний контроль і дисципліну в поліції.

4. Правові норми, які визначають порушення, що призводять до дисциплінарної відповідальності поліцейських, містяться не лише в основних законах, але й у додаткових нормативних актах. Це забезпечує чіткість та конкретність щодо правил і обов'язків поліцейських.

Зазначені особливості демонструють важливість дисципліни та відповідальності в діяльності поліції і підкреслюють необхідність високих стандартів поведінки та дотримання норм, які регулюють їх службову діяльність [50, с. 83].

Порядок накладення дисциплінарних стягнень на поліцейського офіцера громади, а також види і строки застосування цієї юридичної відповідальності визначені в Дисциплінарному статуті Національної поліції України, який був схвалений Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15 березня 2018 року, № 2337-VIII.

Основним критерієм для притягнення поліцейського офіцера громади до дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку, який визначається статтею 12 Дисциплінарного статуту. До дисциплінарних проступків відносяться протиправні, винні дії або бездіяльність поліцейського, які включа-

ють в себе порушення службової дисципліни, невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, виходження за межі своїх повноважень, порушення обмежень і заборон, встановлених законодавством для поліцейських, а також вчинення дій, що можуть підірвати авторитет поліції.

Дисциплінарна відповідальність є важливим інструментом для забезпечення дисципліни та відповідальності серед поліцейських, а також зміцнення авторитету поліції в очах громадян. Інший ключовий аспект цього процесу – це дотримання чіткості і законності в накладенні дисциплінарних стягнень.

Специфіка Дисциплінарного статуту виявляється і в тому, що частина 5 статті 5 цього Закону зазначає, що відповідальність, передбачену цим Статутом, належить і тим випадкам, коли поліцейський виконує злочинний або очевидно незаконний наказ, а також у випадках невиконання законного наказу. Результатом дисциплінарного провадження, порушеного за фактом вчинення офіцером поліції дисциплінарного проступку, після проведення службового розслідування є накладення на останнього дисциплінарного стягнення у вигляді:

- 1) зауваження;
- 2) догани;
- 3) суворої догани;
- 4) попередження про неповну службову відповідність;
- 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь;
- 6) звільнення з посади;
- 7) звільнення із служби в поліції.

Вчинення поліцейськими суспільно небезпечного винного діяння, яке можна кваліфікувати як злочин, дійсно є серйозною проблемою і може значно підірвати довіру та повагу суспільства до поліції. Злочини, вчинені поліцейськими в ході виконання службових обов'язків, мають особливий важіль відповідальності, оскільки вони порушують довіру, яка важлива для правоохоронних органів та держави загалом.

Кримінальний кодекс України визначає два злочини, які можуть бути вчинені поліцей-

ськими, а саме перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365) та провокація підкупу (ч. 2 ст. 370). Ці статті передбачають відповідальність за порушення закону під час виконання службових обов'язків і можуть мати серйозні наслідки для працівника поліції.

Крім цього, поліцейський офіцер громади, як службова особа, підпадає під норми Закону України «Про запобігання корупції», що регулює питання протидії корупції в сфері державної служби. Це важливий аспект, оскільки запобігання корупції є однією з ключових завдань в сфері правоохоронних органів.

Отже, злочини та порушення, вчинені поліцейськими, підкреслюють необхідність дотримання закону та високих стандартів професійної поведінки в правоохоронних органах для збереження довіри суспільства [5].

Так, поліцейський офіцер громади може бути притягнутий до кримінальної відповідальності у випадку скоєння корупційних злочинів, які передбачені в Кримінальному кодексі України. Серйозні корупційні злочини, такі як декларування недостовірної інформації, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, незаконне збагачення та зловживання впливом, можуть призвести до притягнення особи до кримінальної відповідальності. Це важливий аспект в боротьбі з корупцією в правоохоронних органах та забезпеченні законності та довіри громадськості.

Цивільно-правова відповідальність поліцейського офіцера громади включає в себе позбавлення такої службової особи певних матеріальних благ через вчинення нею протиправних дій, які заподіяли фізичним або юридичним особам майнову шкоду. Закон передбачає право особи на відшкодування майнової та моральної шкоди, яку завдано рішеннями, діями чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, а також поліцейськими в ході виконання своїх обов'язків. Ця норма спрямована на захист прав громадян та відшкодування їм завданої шкоди внаслідок неправомірних дій поліцейських.

Цивільно-правова відповідальність грає важливу роль у забезпеченні справедливості та компенсації завданої шкоди тим, хто її зазнав, і сприяє збереженню законності та високих стандартів у роботі поліції.

Крім того, 03 жовтня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон № 160-IX «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі». Норми цього закону встановлюють підстави та процедуру притягнення до матеріальної відповідальності як військовослужбовців, так і поліцейських за шкоду, завдану державному майну та грошовим коштам під час виконання службових обов'язків (стаття 2 Закону).

Цей Закон набув чинності з 31 жовтня 2019 року, що є наступним днем після його опублікування. Згідно з пунктом 4 частини 1 статті 1 вищезгаданого Закону, матеріальна відповідальність поліцейських полягає в обов'язку відшкодувати повністю або частково лише пряму дійсну шкоду, завдану з їхньої вини під час виконання службових обов'язків. Додатково, може бути нарахована санкція в формі стягнення доходів в державний бюджет в разі вчинення протиправних дій, коли передбачено підвищену матеріальну відповідальність.

Важливо враховувати, що шкода, завдана під час виконання службових обов'язків поліцейськими, відшкодовується державою. Проте, якщо поліцейський вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення поза робочим часом, відповідальність за завдану шкоду покладається на нього особисто. При цьому, навіть після відшкодування збитків потерпілому, держава може звертатися до винного працівника з вимогою повернути виплачену компенсацію через протиправну діяльність, завдяки якій ці збитки виникли.

Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 1191 ЦК України держава, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності, має право зворотної вимоги до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних

із трудовими відносинами та відшкодуванням моральної шкоди). Збитки, заподіяні незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю при здійсненні поліцейським офіцером громади своїх повноважень, відшкодовується державою незалежно від вини поліцейського.

Даний висновок вбачається з положення ст. 1174 ЦК України, згідно з яким, шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, відшкодовується державою незалежно від вини цієї особи. Встановлення юридичної відповідальності за порушення поліцейським офіцером громади своїх служ-

бових обов'язків є необхідною передумовою забезпечення прав та обов'язків людини в процесі реалізації правового статусу даного службовця.

Висновки. Отже, поліцейський офіцер громади може бути притягнутий до всіх видів юридичної відповідальності: адміністративної, кримінальної, цивільно-правової, дисциплінарної. Проте є і певні особливості, наприклад, однією з особливостей адміністративної відповідальності поліцейського офіцера громади є те, що забороняється застосовувати адміністративні стягнення у вигляді громадських робіт, виправних робіт та адміністративного арешту.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративне правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 14.10.2023).
2. Медведенко Н.В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 23 с.
3. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 14.10.2023).
4. Падалка О.А. Юридична відповідальність Національної поліції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2016. № 20. С. 81–84.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 14.10.2023).
6. Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі : Закон України № 160-IX від 03 жовтня 2019 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/160-20> (дата звернення: 14.10.2023).

References:

1. Kodeks Ukrainy pro administratyvne pravoporushennia [Code of Ukraine on administrative offences]. (1984, December 07). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
2. Medvedenko, N. V. (2018) Pravovi ta orhanizatsiini zasady dystsyplinarnoho provadzhennia v orhanakh Natsionalnoi politsii Ukrainy [Legal and organizational principles of disciplinary proceedings in the bodies of the National Police of Ukraine]. Extended abstract of Doctor's thesis. Odesa: [in Ukrainian].
3. Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. (2012, March 13). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
4. Padalka, O. A. (2016) Yurydychna vidpovidalnist Natsionalnoi politsii Ukrainy. [Legal responsibility of the National Police of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Yurysprudentsiia» – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Jurisprudence"*. 20, 81–84. [in Ukrainian].
5. Pro zapobihannia koruptsii [On prevention of corruption]. (2014, October 14) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
6. Pro materialnu vidpovidalnist viiskovosluzhbovtsiv ta pryryvnianykh do nykh osib za shkodou, zavdanu derzhavi [On the financial responsibility of military personnel and persons equated to them for damage caused to the state]. (2019, October 3) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].